

Elis Johansons Maskinaffär och Horreds Järnhandel

Elis Johansson

Elis Johanson "Elis i Kulla" var från Källeberg i Öxnevalle där föräldrarna drev jordbruk. Han var född 1885 dog 1968. Han gifte sig 1908 med Helga född Svensson från Kulla, Istorp och vid giftermålet delades fastigheten i två delar och Elis förvärvade den ena. En ny bostadsfastighet uppfördes 1909 och Elis och Helga flyttade in här. De brukade fastigheten fram till 1934 då de arrenderade ut den och överlät den 1939 till en dotter och måg.

Kalkförsäljning

Elis startade som 20-åring 1905, sin affärsverksamhet med att sälja kalk och utsäde till jordbrukarna i bygden. Det var inte alltid så lätt att övertyga bönderna om att kalkning betydde ökade skördar. Kalken kostade då omkring 50 kr per järnvägsvagn om 5000 kg. Det motsvarar omkring 3000 kronor i 2021 års penningvärde. Trots det låga priset gick inte försäljningen så lysande. Om han lyckades sälja ett par vagnslaster under den aktuella tiden fick han vara nöjd. Ersättningen var 10 procent på priset så det blev inte så fett att vara kalkförsäljare. Hanteringen vid avlastningen var manuell och innebar att när det blåste, lär bangården i Horred ha sett ut som ett snölandskap.

Lantbruksmaskiner

Kalkförsäljningen kompletterades med försäljning av lantbruksmaskiner, men även denna gick också trögt då det var god tillgång på billig manuell arbetskraft. Bland de första maskinerna som blev populära var dock hästhackan, som användes till att hacka i rotfruktslanden. Priset för en sådan hacka var på den tiden 28 kronor.

Slåttermaskinen var en maskin som snart fann köpare, då lantbrukarna insåg fördelarna med att slippa slå stora fält för hand. En tvåhästares slåttermaskin kostade ett stycke in på 1900-talet omkring 180 kronor. 1965 var priset uppe i 1200 kronor, men då såldes nästan uteslutande traktordrivna maskiner.

Efterhand började lantbrukarna efterfråga tröskmaskiner för att slippa det tråkiga arbetet att stå på logen och slagtröska. Ett av de första stiftströskverken som såldes, tillverkades av Linus Håkansson i Fritsla, som också bl.a. tillverkade handtröskverk och sådana som drogs av hästar. Priset var 70-80 kronor och de flesta småbrukarna skaffade sig sådana tröskverk, medan de större gårdarna ville ha bättre maskiner. En Munktells tröska kostade på den tiden omkring 2700 kronor. En hästplog kostade då cirka 65 kronor.

Resorna i bygden företogs antingen per cykel eller med häst och vagn. Ibland levererade han också maskinerna hos köparen på gården. Den 29 dec 1922 fick han körkort och hans Ford var troligen den första personbilen i Horred, och det blev lättare att besöka kunderna i Halland och Västergötland. Denna bil kom sedan att användas som taxi av Arvid Wester, som drev taxiverksamhet i Öxnevalle.

Affärsfastigheten

1939 lät Elis uppföra fastigheten Kullaborg i Horred, som skulle användas till bostad för familjen på andra våningen. Fastigheten ligger precis mitt emot Horreds dåvarande järnvägsstation. Nedre planet blev affärslokal för järnhandelsvaror, och kallades Horreds Järnhandel. Den gren av verksamheten som omfattade maskiner, kallades Elis Johanssons Maskinaffär. Lokalerna i fastigheten hyrdes ut till sönerna Gösta och Sven Kullbo födda 1918 respektive 1920. Dessa hade av slutat sin skolgång och bl. a. också praktiserat i Brinktells speceriaffär i Veddice.

Varbergs Sparbank hyrde lokalen som låg till höger på framsidan. Denna sparbank var Varbergs Sparbanks första filial. Elis var föreståndare för banken ett 20-tal år med en anställd, Ivar Norén. Elis efterträddes av sonen Gösta som ansvarig för banken.

Entrén till affären låg i husets vänstra del; i mitten fanns det ett stort skyltfönster. I butiken såldes järnhandelsvaror av alla slag, verktyg, reservdelar för jordbruksmaskiner, byggnadsmaterial, hushållsartiklar, vitvaror, trädgårdsartiklar, ammunition till jaktvapen, fiskredskap och prydnadssaker. Sommartid ställdes gräsklippare och andra trädgårdsredskap upp utanför entrén. I husets källare fanns också ett butikslager.

Kontoret låg till vänster innanför dörren, här satt Gösta och Sven samt en kontorsanställd, vilket omkring 1953-1954 var Kerstin Bengtsson. På kontoret har också dessa varit anställda; Ingrid Johansson, Birgit Andersson från Istorp, Gunnel Karlsson från Kungsäter, Margareta Johansson och Siv Persson.

Gösta Kullbo vid skrivbordet omkring 1960.

Järnhandeln

Anställda i affären under årens lopp har varit Sven Gustavsson och Olle Börjesson "Olle på Åsen", mellan 1952 och 1955. Självt var jag anställd på sommarloven 1953 och 1954.* Övriga var Erik Johansson "Erik i Klockaregården", Arne Lindblom, Olle Ivarsson och Bruno Nilsson. Karl-Erik Brorsson var anställd på sommarlovet åren 1960-1962. Gösta Kullbos söner Lennart och Peder arbetade också tidvis i affären.

För oss som var sommarvikarier gällde att förutom ta emot och hjälpa kunder, också se till att det var ordning i affären. Att dammsuga och dammtorka i hyllorna var viktigt. När det kom leveranser av varor fick dessa tas emot och plockas upp och prissättas. Ibland skulle personbilarna tvättas. Karl-Erik Brorsson berättar att han ofta fick cykla till lagret vid Framnäs och fylla på gasol. Detta var en farlig hantering och ingen tänkte på risken att t ex röka. En annan gång fick han i uppdrag av Sven Kullbo. att rengöra plåten under linoljefatet när man fyllde på dunkar. Det blev med tiden kladdigt, och han blev tillsagd att fylla en 5 liters hink med thinner och skrubba med en borste. Efter en stund kom Sven och kollade hur det gick. Karl-Erik var då ordentligt omtöcknad och blev ledd ut i trädgården för återhämtning.

** Jag minns särskilt en episod från dessa år. Gösta ringde en söndagsmorgon och bad mig skynda ner till affären. Det hade blivit översvämning i lagret i källaren och det gällde att få undan allt som låg i hyllorna nära vattnet. Elis var också där och rätt som det var så kom Elis dotter och ropade "mamma har brutit benet" Då minns jag Elis' ord; "Nu åt la alldeles förbannat".*

Erik Johansson från Istorps (Erik i Klockaregården) ca 1960.

Gunnel Karlsson från Kungsäter ca 1960.

Anställda, som maskinmontörer var Håkan Johansson i Änga och Gustav Andersson "Slaktarns Gustav". Nils Åke Fransson har varit anställd som montör av mjölkmaskiner.

Lagerlokaler

Förutom butikslagret i källaren fanns det i ett par lagerbyggnader efter järnvägen. Den ena nämnda låg vid Framnäs nära järnvägsspåret. Här har det under åren funnits lager av bl.a. elspisar, badkar, kylskåp och gasol. Det andra lagret låg intill Lantmannaföreningens dåvarande lokaler nära Carl Ericssons affär. Här fanns också en del tyngre redskap och t ex stålwire, som var besvärligt att mäta upp och kapa. Här har också varit utställningslokal och verkstad med Alfred Hagberg, som under flera år varit reparatör.

Kullbo Maskiner

Elis drog sig efterhand tillbaka som maskinhandlare och Gösta och Sven tog över ansvaret för denna verksamhet. Firmanamnet blev Kullbo Maskiner AB.

Traktorutställning troligen på 1960-talet. Carl Ericssons bostad och affär i bakgrunden.

Utställning av vissa lantbruksmaskiner fanns på andra sidan järnvägen nära godsmagasinet. Under åren hade många nya maskiner tillkommit t.ex. självbindare, traktorer på 1910-talet, gödselspridare och skördetröskor. Mjölkmaskiner var tillverkade av Alfa-Laval vars återförsäljare var Ivar Svensson från Göteborg. Lantbruksmaskinerna var oftast av märket McCormic-Deering och International Harvester. Sampo skördetröskor tillverkades i Finland och såldes av Harvester. Självgående skördetröskor som kom i början av 1950-talet var en revolutionerande nyhet och den ersatte föregångaren den stationära. Kunderna fanns företrädesvis i mellersta och norra Halland.

Nyheter inom lantbruksmaskiner och traktorer presenterades emellanåt vid stationsområdet. Då bjöd man in intresserade från gårdarna i orterna kring Horred och hallänningar. Av bilder att döma från dessa utställningar var det stort intresse för dessa, med kunnig expertis.

Maskinutställning vid järnhandelshuset. Gösta Kullbo till vänster. Troligen 1970-talet.

Maskinutställning vid stationsområdet. Troligen 1970-talet.

Demonstrationskörning av skördetröska. Troligen 1970-talet.

Begagnade inbytesmaskiner rengjordes, renoverades och målades innan de gick till försäljning. Sven lyckades sälja en "gammal tröska" när dom nya skördetröskorna kommit, och någon sade att han borde få medalj för att han lyckats sälja en gammal.

Ett antal år under 1950-talet hade bröderna Kullbos maskinaffär en filial i Varberg som förestods av Sven Gustavsson. Den låg i Varbergs hamn där parkeringen nu är. Här såldes maskiner och reservdelar till dessa, samt bilar av märket Hillman.

Sven Kullbo började med auktioner början av 1960-talet och lämnade verksamheten i början av 1970-talet. Han köpte Stora Ettarp i Åled utanför Halmstad 1971 och drev jordbruk till 1983 då sonen Sven-Bertil tog över. Auktionsverksamheten avvecklades i samband med flytten till Åled. Gösta drev själv företaget vidare, men engagerade sig efterhand alltmer för bankverksamheten.

Omkring 1975 flyttade järnhandelsaffären och Kullbos Maskiner till nya lokaler efter Varbergsvägen, söder om samhället. Här fanns också en utställning av lantbruksmaskiner. Efter Göstas bortgång 1981, drevs företaget vidare med sonen Peder Kullbo som vd. Firmanamnet förblev Kullbo Maskiner AB. Inriktningen var främst försäljning av lantbruksmaskiner och reservdelar, samt reparationer. Verksamheten i Horred med ett 10-tal anställda upphörde 1992, då den såldes. Därmed upphörde en 87 år gammal epok.

Kjell-Åke Brorsson i mars 2021.